

ИЗТОЧНАТА ПОЛИТИКА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Проф.д.ик.н. Нина Дюлгерова

Термините „изток” и „запад”, освен географски понятия, са и част от фразеологията на Студената война, когато олицетворяваха идеологическата дихотомия на глобалното противопоставяне. След двадесет години преход тези понятия са вече част от многообразните, динамични и обвързани с геоенергетиката, процеси. Независимо от широкия спектър от проблеми, инициативи, срещи и договорености, един от основните въпроси, който определя приоритетите на различните участници в международните процеси в континентален и планетарен план, е енергийният.

Първото десетилетие на 21 век е характерно за Европа с няколко основни акцента: 1) източното разширяване на ЕС и НАТО; 2) увеличаващия се колапс в международноправното регулиране на установеното след Втората световна война европейско статукво; 3) възстановената чрез енергийното предимство глобална роля на Руската Федерация; 4) финансовата и икономическата криза, която до голяма степен унифицира проблемите във всички геополитически ширини.

Независимо от тяхната разнопосочност европейските тенденции очертават съвременния европейски модел на поведение, който в по-голяма или по-малка степен се реализира чрез държавите-членки на Европейския съюз и администрацията в Брюксел. До 2004 г. политиката на Брюксел бе ориентирана главно към утвърждаване на демократичния преход на бившите социалистически държави и тяхното включване в еврозоната. След 2007 г., когато България и Румъния стават членове на ЕС, Брюксел завоюва много важна, от геостратегическа план, победа – легитимира своето присъствие в Черно море. Черно море се превръща в гранична зона

на общността и обединяващо звено на оста Каспийско море - Черно море – Европа.

През последните години в Черноморския регион все повече се концентрират политическите амбиции, дипломатическите действия, но най-вече финансовите планове на Съюза. През последните шест години всички европейски инициативи преминават под знака на утвърдената през 2004 т. програма „Разширена Европа: нови съседи”. Дали ще се коментират, приемат и финансират инициативи като „Синергия на Черно море”, „Източното партньорство” или последната инициатива „Дунавската стратегия” на Съюза не е толкова важно. По-важно е, че чрез тях ЕС се стреми да не се създават нови разделителни линии в Европа. По този начин Съюзът търси начини за защита в рамките на новите граници, а също така и форми и средства за засилване на стабилността в рамките на географска Европа.

През последните години динамиката в региона е обвързана с поредицата от предизвикателства, предопределящи политическите, икономическите и стратегическите съюзи. Като основни се очертават (без конкуренция) енергийните коридори и местонаходища, които определят конфигурации с различни времеви параметри и участници, но перманентно обвързани с идеята за/против Русия.

Енергийната политика на взаимозависимост на глобално, регионално и субрегионално ниво с преобладаващи евразийски геоенергийни акценти очертава безапелационно съвременния международен модел. Геоенергетиката се превръща в основен коректив и елемент от външнополитическия инструментариум на държави и международни организации през 21 век.

Геоенергийни параметри се определят от:

- Евразийския енергиен вектор Изток-Запад, чиято основна характеристика е производството и транзита на нефт и газ

- Руската Федерация – аксиома с огромните запаси от стратегическите суровини (нефт и газ) и единствената действаща транспортна енергийна система, захранваща Европа от Изток. След изчерпване на ресурсите в Северно море, доставяни от Норвегия, се увеличават процентите на руското енергийно захранване на Европа.

Мобилен елемент на Евразийския енергиен вектор

- Средна Азия – Казахстан, Туркменистан и Узбекистан, притежаващи и транспортиращи нефт и газ. Енергиен (политически) център – Казахстан.
- Южен Кавказ – Азербайджан, който произвежда и транспортира нефт и газ.
- Балкани — транзитиращи държави са България, Турция, Гърция. Все повече се засилва конкуренцията за енергиен (политически) център в диверсификационните проекти България и/или Турция.

Участниците в евразийския енергиен вектор са:

- Русия – стратегически партньор на ЕС, отношенията с който са със засилваща се взаимозависимост в енергийната сфера. Това определя и тенденцията за по-близки контакти на различни нива, предопределящи решенията на европейските институции и международни организации по-често в полза на Кремъл, а не на Вашингтон.
- Европейския съюз – легитимен участник в геоенергийната карта на Евразия чрез своите членове България и Румъния. Отсъствие на единство между приетите на различни институционални равнища документи в енергийната сфера и сепаративните действия на държави като Германия, Италия и в известна степен Франция, ориентирани към тесни корпоративни връзки с Русия.
- Турция – с декларирано желание за членство в ЕС, но и с претенции не само за регионален, но и за глобален играч (пример –

споразумение за размяна на ядрено гориво между Турция, Иран и Бразилия от май 2010 г.). Разчита на стратегическите интереси на САЩ към нея като противовес на ислямския фундаментализъм в Азия и военен форпост в Черноморско-Каспийския ареал и на Русия като исторически доказан лоялен партньор. Анкара играе собствена игра за утвърждаване на позиции на Балканите, в постсъветското пространство и в Азия чрез икономическа инвазия, конфесионална дейност и политическа активност в динамичните регионални конфигурации в ядрената, газовата и нефтената област.

- САЩ – глобален играч, който чрез политически, икономически, финансови и военни стимули инспирира процеси, ориентирани към намаляване и по възможност неутрализиране на руския енергиен (политически) възход в европейско-евразийския регион.

В тази евразийска геоенергийна система източната политика на ЕС е изцяло подчинена на енергийната сигурност. Това означава производство и транзитиране на стратегически суровини (нефт и газ) и гарантиране на териториалната цялост, вътрешнополитическата стабилност и неоспорими граници на участниците в този процес. Това е водещият коректив в международните преговори и в постиганите споразумения през последните години.

Къде е мястото и ролята на България в източната политика на Евросъюза? Предимствата на България като член на ЕС в контекста на енергийната сигурност на балканския акцент на евразийския енергиен вектор са в ролята ѝ на ефективна трансмисия (медиатор) в отношенията Запад-Изток. Тези предимства са в историко-културни традиции; конфесионално многообразие, кореспондиращо с подобен модел в евразийското геополитическо пространство; многогодишен политически, дипломатически и икономически диалог и постигнати договорености на

различни институционални и властови нива в Русия, южнокавказките и средноазитските, ключови в енергийната област, държави.

В този контекст успешно могат да се защитават националните интереси на България:

- Чрез активно политическо и икономическо участие във всички диверсификационни енергийни проекти, които ѝ се предлагат. Това означава възстановяване на позициите на България като енергиен център в ядрената област (чрез АЕЦ „Белене“) и утвърждаването ѝ като енергиен (политически) център в нефтената (чрез нефтопровода „Бургас-Александруполис“) и в газовата сфера (газопроводите „Южен поток“ и „Набуко“)
- Посредством висока степен на политическа и дипломатическа мобилност

а) **на Запад** с акцент върху убеждаването на Брюксел и заинтересованите държави в ефективността на нашата политика в Евразия (поотделно и в цялост с Русия и енергийните държави в постсъветското пространство).

б) **на Изток** – в утвърждаване на постигнатите през последните години позиции в постсъветска Евразия посредством установените лични контакти между българските политици, дипломати и бизнесмени и съответния им аналог в Русия, Южен Кавказ, Казахстан и Средна Азия.

През първото десетилетие на XXI век съвременното понятие на източна политика, още повече на Европейския съюз, вече е евразийска енергийна политика. Тя отразява засилващото се стратегическо противоборство Русия-САЩ. Държавите от ЕС в зависимост от своите интереси проявяват висока степен на мобилност в тактически план, но без да променят своята стратегическа перспектива. Това предопределя тяхната перманентна конюнктурна смяна на партньора в дихотомията Москва-

Вашингтон. През последните години обаче тази мобилност е повече или по-малко константа в посока Москва от страна на Берлин, Рим, Париж.

Геоенергийният модел, който се очертава през последните години на първото десетилетие на 21 век, налага разширяването на съдържателната характеристика на термина „източна политика”.

ИЗТОЧНА ПОЛИТИКА = ЕВРАЗИЙСКА (ГЕОЕНЕРГИЙНА) ПОЛИТИКА.

През следващите години източната, или евразийската, политика на Европейския съюз ще продължава да се определя от политическите преговори и договаряния, които ще са и външната визия на разпределението на финансовите потоци и тяхното акумулиране, а също така визия и на мобилността в международната стратификация на геоенергийната сигурност.